

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

УДК 340.12

У всьому світі гендерна дискримінація залишається актуальною проблемою, оскільки для більшості коментаторів ця проблема пов'язана з історичною несправедливістю по відношенню до жінок, привілеями чоловіків та закріпленими соціокультурними упередженнями щодо гендерних прав і ролей.

Зазначене підтверджує актуальність вивчення факторів, які сприяли виникненню цієї проблеми. На затребуваність цієї проблематики вказує широкий спектр сучасних праць із цього питання. Наприклад, дослідження Рудневої О. та Уварової О. акцентують увагу на механізмах формування гендерної рівності як принципу, що регулює правовий статус особи в державі та гарантує рівність прав, свобод та обов'язків для жінок і чоловіків.

Роботи Дашковської О. Р. та Оніщенко Н. М. розглядають нормативно-правову базу впровадження та забезпечення гендерної рівності в Україні, підкреслюючи важливість цієї ролі у суспільстві.

Варті уваги результати роботи Батлер Д. (1999), де було проведено впливове дослідження щодо поняття «гендерної ідентичності» та його формування у суспільстві. У своїй роботі вона аналізувала, як соціальні норми та культурні уявлення про гендер впливають на те, як індивіди сприймають себе як жінок чи чоловіків.

Ці дослідження, серед багатьох інших, висвітлюють різні аспекти гендерної рівності і допомагають розуміти її сутність, вплив та способи просування вперед для досягнення справедливішого та рівноправного суспільства.

Незважаючи на широкий спектр проведених досліджень, є окремі аспекти, які залишаються недостатньо освітлені і пов'язані з викликами сучасності. Тому головною метою даного дослідження є визначення концепції гендеру та факторів, які впливають на формування стереотипів щодо ролі жінки в суспільстві. Для

досягнення цієї мети передбачається виконання таких завдань: проаналізувати основні фактори, що сприяють формуванню гендерної нерівності в суспільстві; розкрити можливості подолання цієї проблеми; визначити оптимальні інструменти для подолання гендерної нерівності шляхом впровадження законодавства та перетворення стереотипів щодо гендерних відносин у суспільстві.

Поняття гендеру з'явилося у вжитку порівняно нещодавно. Відокремлюються дві версії походження цього терміну.

Згідно першої версії, Джон Мані використав його у Британському журналі із медичної сексології (*British Journal of Medical Sexology*). Найбільш поширена версія виникнення терміну встановлює, що психоаналітик Роберт Столлер у 1968 році використав термін «гендер» у своїй статті «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity» [1].

Згідно з визначенням Всесвітньої організації здоров'я «поняття «гендер» використовується для опису тих характеристик чоловіків та жінок, які є соціально набутими, наприклад, норм, ролей та існуючих між ними стосунків.» [2].

Як визначає дослідниця Джудіс Батлер, гендер не завжди конституюється узгоджено чи послідовно в різних історичних контекстах, гендер також перетинається з расовими, класовими, етнічними, сексуальними та регіональними компонентами сформованих ідентичностей. В результаті стає неможливим відокремити «гендер» від політичних і культурних перетинів, в яких він незмінно виробляється і підтримується. [3].

Само слово «гендер» не має в українській мові перекладу, а його написання та вимова «зкалькована» з англійської. У сучасних дослідженнях немає чітко визначеного та універсального визначення терміну.

Термін «гендер» розуміється як уявлення відносин, що показує приналежність до класу, групи, категорії. Іншими словами, гендер конструює відносини між одним об'єктом (або істотою) та іншими, раніше вже позначеними класом (групою); це відношення власності. Отже, гендер закріплює за будь-яким об'єктом чи індивідом позицію всередині класу, та позицію щодо інших, вже складених класів.

Якщо говорити про гендер в широкому сенсі, то термін включає складну систему. Іншими словами, це конструкція концептуальна та заснована на досвіді, індивідуальна та суспільна, крос-культурна та специфічно культурна, фізична та духовна, а також політична. Тобто вона є відображенням життя у світі, яке створило нас не просто людьми, але завжди жінкою чи чоловіком. У світі, де будь-яка відмінність чи поділ перебувають у системі строгих ієрархічних і домінуючих відносин. Народжуючись, люди жіночої та чоловічої статі відразу потрапляють у систему відносин, де жінкам відведена пасивна роль, а чоловікам активна. При цьому значимість активного («чоловічого») завжди вища за пасивний («жіночий») відповідно до ієрархії відносин. Наприклад, в освітніх методиках дитячих садків навчальні ігри для дівчаток та хлопчиків по-різному орієнтовані, також як і в школах введені предмети за гендерною ознакою. Однією з дуже важливих проблем в Україні є гендерні стереотипи щодо ролі чоловіків і жінок у суспільстві та сім'ї. Опитування показують, що майже 80% українських чоловіків вважають, що головою сім'ї повинні бути чоловіки, і лише 20% погоджуються, що головою сім'ї можуть бути і жінки. Те ж опитування показує, що майже 80% погоджуються, що готують в основному жінки, причому жінки погоджуються майже так само, як і чоловіки, показуючи, що, можливо, в це вірять обидві статі. [4]. Здебільшого ці стереотипи передаються з покоління в покоління і не можуть бути зупинені урядом, але те, що можна зупинити, це передача цих стереотипів через освіту. З раннього дитинства дівчаток вчать, що вони належать до «побутової» сфери – наприклад, у більшості шкіл школяркам 5-6 класів доводиться займатися домашніми справами та не займатися технічними справами. Це показує ролі, які відведені українським хлопцям і дівчатам змалку. Ці ролі, у свою чергу, переростають у стереотипи «чоловічих» і «жіночих» професій, обмежуючи чоловіків і жінок у їхній кар'єрній діяльності. В Україні існує понад 500 видів робіт, які заборонені для жінок через «шкідливі умови», з якими вони, як вважається, не впораються. Це суперечить правам українських жінок як людей, які мають право людини обирати собі роботу. У цьому випадку закон не захищає своїх громадян.

Яка технологія формування гендеру? Гендер – це продукт різних соціальних процесів та технологій, починаючи з практики повсякденного життя та включаючи такі технології, як кінематограф, реклама тощо. У повсякденному житті через культурні норми суспільства, у нас формуються норми поведінки «правильного чоловіка» та «правильної жінки». Наше сприйняття та дії формуються під впливом схвалення чи несхвалення суспільством. Так, незаміжня та/або бездітна жінка, вважається у суспільстві «неповноцінною». «Справжньому» чоловікові, в свою чергою, негідно і навіть соромно займатися домашнім господарством, оскільки він має свої, «значніші», за визнанням суспільства, справи. Відповідна технологія формування гендерних ролей проявляється у кінематографі та рекламі. Цікаво «сьогоднішніми» очима подивитися на рекламу 50-х років. У більшості реклам чоловік представлений як бос і начальник, а жінці відводиться обслуговуюча роль. Приклади старої реклами 50-х років із чітко визначеними суспільством на той момент гендерних ролей наведено на рис.1-7

Зміни щодо гендерної нерівності не відбуваються швидко. Так, і в даний час, в рекламних роликах представлені розумні та важливі чоловіки та жінки, які вибирають миючі засоби та порошки та отримуючи подарунки від «справжніх чоловіків». Це наочне уявлення побудови гендера за допомогою технології.

Останнім часом гендер розглядається, як сукупність понять і те, що гендер немає точного і однозначного визначення і є особливість даного поняття.

Найчастіше, коли говорять про гендер, то мають на увазі насамперед нерівність. Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок» гендерна рівність трактується як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [5].

О. Руднева зазначає, що гендерна рівність – це принцип правового статусу (становища) людини в державі, його складовими є рівні права, свободи та обов'язки жінки і чоловіка; врахування особливостей (фізіологічних, психологічних тощо)

Рис. 1. Краватки Van Heusen

Рис.2. Мережа ресторанів швидкого харчування Herdee's

Рис.3. Тримай її там, де її місце

Рис. 4. Кава Chase and Sanborn

Рис. 5. Пиво Schlitz

Рис. 6. Штани Mr. Leggs

Рис. 7. Кетчуп от Alcoa Aluminium

статей у правовому регулюванні; система засобів гарантування рівності статей у державі [6].

Тобто, гендерна рівність - це складна категорія, що включає у себе рівні права, рівні можливості, забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей, а також збалансований стан гендерних відносин, при яких принцип рівних прав і можливостей може бути реалізований.

На сьогоднішній день основу гендерного законодавства України складають такі законодавчі акти, як:

Конституція України; Загальна декларація прав людини 1948 р.; Конвенція ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” 1979 р.; Конвенції МОП №100 (1951 р.), 111 (1958 р.), 156 (1981 р.); Сімейний кодекс України; закони України “Про попередження насильства в сім’ї” від 2001 р., “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 2005 р., “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 2008 р., “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім’ї” від 2008 р., “Про протидію торгівлі людьми” від 2011 р., “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” від 2012 р.; Указ Президента України “Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” (№1135 від 26 липня 2005р.); постанови Кабінету Міністрів України “Про проведення гендерно-правової експертизи” №504 від 12 квітня 2006р.; “Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року” №1834 від 27 грудня 2006р.; “Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року” №717 від 26 вересня 2013р.

Проте, у 2021 році згідно зі Звітом із глобального гендерного розриву 2021 р. (Global Gender Gap Report 2021), який публікується Світовим економічним форумом, Україна посідала 74 місце із 156 досліджуваних країн. Величина гендерного розриву розгля-

дає чотири важливі сфери нерівності між чоловіками та жінками, таких як економічна участь, рівень освіти, політичне представництво та сфера здоров'я. За даними Світового економічного форуму, в Україні найгіршою є ситуація із політичною компонентою – 103 місце із значенням, яке майже наближається до суцільної гендерної нерівності. [7]

Висновки. На підставі викладеного вище автор доходить висновку, що гендерна рівність є принципом, який регулює правовий статус особи в державі, включаючи рівність прав, свобод та обов'язків для жінок і чоловіків. Цей принцип передбачає врахування особливостей, таких як фізіологічні та психологічні особливості, при правовому регулюванні. Крім того, гендерна рівність включає систему заходів, спрямованих на гарантування рівності статей у державі.

З огляду на результати проведеного дослідження прийнятої законодавчої бази України, можна сказати, що хоча міжнародні стандарти гендерної рівноправності в українському законодавстві представлені повною мірою, існують виклики щодо їх ефективної реалізації.

Для забезпечення гендерної рівності сучасної молоді потрібна робота не тільки на законодавчому рівні (що безумовно треба розвивати і якісно покращувати), а й робота в суспільстві у напрямку перегляду гендерних ролей та покращення гендерних відносин. Перспективним є проведення досліджень та створення нових гендерних стереотипів у суспільстві, вивчення впливу держави і суспільства на технології формування гендеру, як результату соціальних процесів та технологій, що визначають практику повсякденного життя. Для досягнення прогресу в гендерній рівності необхідно вживати широкого спектру заходів, охоплюючи як законодавчий рівень, так і суспільну сферу. Законодавча база повинна постійно розвиватися і вдосконалюватися з метою забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. Важливо також проводити кампанії та освітні заходи для усвідомлення та перегляду гендерних ролей і стереотипів в суспільстві.

Важливо проводити дослідження, щоб краще зрозуміти, як формуються гендерні стереотипи і як впливають соціальні проце-

си та технології на формування гендерної ідентичності. Це дозволить розробити ефективні стратегії для подолання гендерних нерівностей і створення нових, позитивних гендерних стереотипів.

Необхідно також визнати, що держава та суспільство мають значний вплив на технології формування гендерної ідентичності. Розробка політик та програм, спрямованих на розбудову рівних можливостей і виключення дискримінації на гендерній основі, може суттєво сприяти досягненню гендерної рівності.

Покращення гендерних відносин потребує активної участі державних органів, громадських організацій, освітніх установ, ЗМІ. Важливо розробляти і реалізовувати програми та проекти, спрямовані на просвіту, підвищення гендерної свідомості, створення умов для рівних можливостей і розбудову інклюзивного суспільства.

Крім того, важливо звернути увагу на викорінення насильства щодо жінок та стереотипів, які сприяють такому насильству. Забезпечення безпеки та захисту прав жінок є однією з ключових складових гендерної рівності.

Отже, для досягнення повноцінної гендерної рівності необхідно поєднувати зусилля на законодавчому рівні з активною роботою в суспільстві. Проведення досліджень, перегляд гендерних ролей, створення нових гендерних стереотипів і вплив держави та суспільства на технології формування гендерної ідентичності є перспективними шляхами досягнення більш справедливого та рівноправного суспільства для всіх його учасників.

1. Марценюк Т. *Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів*. – К., 2014. – 65 с. - с. 8.
2. Всесвітня Організація здоров'я. *Режим доступу: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/gender>*
3. Judith Butler. *Gender Trouble*. – NY., 1999. – 217 p. - p. 6.
4. Sociological group 'Rating'. *Gender roles and stereotypes in Ukraine – researches, 2015. Режим доступу: http://ratingpro.org/en/research/gendernye_rol_i_stereotipy_v_ukraine.html*
5. *Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків : Закон України від 8 верес. 2005 р № 2866-IV // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 52. – С. 561*

6. Руднєва О. Гендерна рівність як принцип законодавства України / О. Руднєва // *Право України*. – 2002. – № 4. – С. 104–108.
7. *The Global Gender Gap Report 2021*. – Geneva: World Economic Forum, 2021. – P. 405. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021>
8. *World Economic Forum. The Global Gender Gap Report. The Global Gender Gap Index 2014: Measuring the Global Gender Gap, 2014. Part 1*.
9. Uvarova, O. *Women's rights and gender equality in Ukraine*. Ukrainian Helsinki Human Rights Union, 2016.
10. *World Economic Forum. The Global Gender Gap Report. The Global Gender Gap Index 2014: Measuring the Global Gender Gap, 2014. Part 1*.
11. Дашковська О.Р. Проблеми впровадження принципу гендерної рівності в українське законодавство: загальнотеоретичні аспекти // *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій*. –Х.: Нац. юрид. акад. України, 2002. – Вип. 52. - С.9-15.
12. Дашковська О.Р. Жінка як суб'єкт права в аспекті гендерної рівності. – Х.: Право, 2005. – 224 с.
13. Оніщенко Н. М. Європейський правовий вимір гендерно чутливої політики / Н. М. Оніщенко, О. В. Матвієнко та ін. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – 144 с.
14. Возьний К. Гендерні аспекти зайнятості: українські реалії і світовий 12. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічдосвід / К. Возьний // *Вісник ТНЕУ*. – 2009. – №1. – С. 69–80.
15. Мамонова Г.В. Гендерні особливості диференціації доходів населення та перспективи їхнього забезпечення в Україні / Г.В. Мамонова, Надійшла до редколегії 30 . 1 1 . 12 О.І. Піжук // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – №9. – С. 174–179.
16. *Гендерні паритети в умовах трансформації суспільства / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко*. – К.: Юридична думка, 2007. – 372 с.
17. Магдюк Л.Б. Гендерні стереотипи. Вплив гендерних стереотипів на представлення жінок і чоловіків на ринку праці./ *Журнал «Маркетинг в Україні»*, № 5-6, 2011

Соколовська Н.В. Забезпечення гендерної рівності сучасної молоді

Проблема гендерної дискримінації є актуальною і досі не вирішена. На появу цієї проблеми вплинуло безліч факторів, таких як формування стереотип-

ного уявлення ролі жінки у суспільстві, привілеїв чоловіків та соціокультурних упереджень щодо ролей та прав на основі гендерної належності. В статті автор розглядає причини формування гендерних стереотипів у суспільстві та технології формування гендеру, як продукту соціальних процесів та технологій, що охоплюють практику повсякденного життя та включають у себе різні технології, наприклад, кінематограф та рекламу. Автором наводяться приклади реклами 50-х років, як однієї з технологій формування гендерних ролей у суспільстві. На жаль, наше суспільство досі стикається з проблемою гендерної дискримінації, починаючи з гендерного розподілу ролей у ранньому віці та стереотипів щодо поведінки у соціумі в залежності від гендеру. Це засвідчує актуальність дослідження як запоруки втілення та застосування належних дій щодо формування гендерних відносин у суспільстві для забезпечення гендерної рівності сучасної молоді. З огляду на зазначене, метою статті є визначення поняття гендеру та факторів, які впливають на формування стереотипів щодо ролі жінки у суспільстві. Українські реалії засвідчили необхідність формування нових гендерних відносин у суспільстві на основі побудови необхідного законодавства та розвінчання старих стереотипів. Практична цінність результатів полягає в тому, що їх може бути використано для визначення шляхів побудови законодавства щодо гендерної рівності, а також вжиття додаткових заходів у суспільстві щодо перегляду гендерних ролей та покращення гендерних відносин.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, гендерна рівність, гендерне законодавство України, технології формування гендерних ролей, формування стереотипів та поглядів щодо ролі жінки у суспільстві, соціокультурні упередження щодо ролей та прав на основі гендерної належності

Sokolovska N.V. Ensuring gender equality of modern youth

The problem of gender discrimination is relevant and has not yet been resolved. The appearance of this problem was influenced by many factors, such as the formation of a stereotypical image of the role of women in society, male privileges, and socio-cultural prejudices regarding roles and rights based on gender. In the article, the author considers the reasons for the formation of gender stereotypes in society and the technology of gender formation, as a product of social processes and technologies that encompass the practice of everyday life and include various technologies, for example, cinematography and advertising. The author cites examples of advertising in the 50s as one of the technologies for the formation of gender roles in society. Unfortunately, our society still faces the problem of gender discrimination, starting with the distribution of gender roles at an early age and stereotypes about behavior in society depending on gender. This proves the relevance of the research as a guarantee of the implementation and application of appropriate actions regarding the formation of gender relations in society to ensure gender equality of modern youth. In view of the above, the purpose of the article is to define the concept of gender and factors that influence the formation of stereotypes regarding the role of women in society. Ukrainian realities have proven the need for the formation of new gender relations in society based on the construction of the necessary legislation and the debunking of

old stereotypes. The practical value of the results is that they can be used to determine ways to build legislation on gender equality, as well as to take additional measures in society to revise gender roles and improve gender relations.

Key words: gender, gender stereotypes, gender equality, gender legislation of Ukraine, technologies for the formation of gender roles, formation of stereotypes and views regarding the role of women in society, socio-cultural prejudices regarding roles and rights based on gender belonging